

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RODINNÉ PRÁVO

POJEM, VÝZNAM, SYSTÉM, ZÁSADY,
PRAMENY, VÝVOJ

© Zdeňka Králíčková, říjen 2020

PRAMENY

- VNITROSTÁTNÍ
 - LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD (č. 2/1993 Sb.)
 - OZ (z. č. 89/2012 Sb.)
 - ZRP (z. č. 115/2006 Sb.)
 - ZSPOD (z. č. 359/1999 Sb.)
 - OSŘ (z. č. 99/1963 Sb.)
 - ZŘS (z. č. 292/2013 Sb.)
 - ZMPS (z. č. 91/2012 Sb.)
 - MatrZ (z. č. 301/200 Sb.)
- MEZINÁRODNÍ SMLOUVY
 - ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD (č. 209/1992 Sb., čl. 8, 12, 14)
 - ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE (č. 104/1991 Sb.)
 - ÚMLUVA O OCHRANĚ DĚTÍ A SPOLUPRÁCI PŘI MEZIN.OSVOJENÍ (č. 43/2000 Sb. m. s.)
 - EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJENÍ DĚTÍ (1967 - č. 132/2000 Sb. m. s.) (*revize 2008 – www.coe.int*)
 - EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ (č. 54/2001 Sb. m. s.)
 - EVROPSKÁ ÚMLUVA O STYKU S DĚTMI (č. 91/2005 Sb. m. s.)
- NAŘÍZENÍ RADY (ES)
 - Článek 10 Ústavy České republiky

LITERATURA

- *Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. : Rodinné právo. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017.*
- *Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 - 975). Praha: C. H. Beck, 2014.*
- *Králíčková, Z. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy, 2013, č. 23 - 24.*
- *Telec, I.: Subjektivní práva rodinná. Právní rozhledy, 2012, č. 3.*
- *Eliáš, K. Co nového doma? Rodinné právo v novém občanském zákoníku. In Eliáš, K., Havel, B., Bezouška, P., Šustrová, D. Občanské právo pro každého. Praha: Wolters Kluwer, 2013.*
- *Eliáš, K. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. Bulletin advokacie 2015, č. 9.*

POJEM RODINNÉ PRÁVO

(subjektivní, zda subjektu náleží konkrétní práva, resp. oprávnění, zda je objektivním právem dovoleno či nedovoleno se určitým způsobem chovat?)

- Listina: čl. 2/3:
„vše, co není zákonem zakázáno, je po právu dovoleno“
- lidskoprávní smlouvy
- OZ: § 19 - přirozená práva - právo na rodinný život, štěstí
 - osobní a majetková
 - absolutní a relativní

POJEM RODINNÉ PRÁVO (objektivní, co je po právu?)

- *pilíř* soukromého práva, mající zásadní význam pro celý právní řád, reguluje:
 - *manželský/partnerský* či
 - *jiný rodinný status: mateřství, otcovství* *příbuzenství*
- *system* právních norem, upravujících *statusové, osobní a majetkové poměry* mezi
 - *manžely/partnery (manželské/partnerské právo)* a
 - *dalšími lidmi, které k sobě váženou rodinná či obdobná pouta: rodiče a děti, prarodiče a vnuci, sourozenci, tzv. nevlastní rodiče a děti, pěstouni a děti, opatrovníci, poručníci, atd. (rodinné právo v užším smyslu)*

SYSTÉM RODINNÉHO PRÁVA x systematika kodexů

- manželské/partnerské právo
- rodiče a děti: rodičovství, rodičovská odpovědnost
- náhradní (rodinná) péče
- poručenství, opatrovnictví

x

- sociálně-právní ochrana dětí - právo veřejné
- Listina: čl. 2/2:

„Státní moc lze uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon.“

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ EXKURZ

VÝVOJ RODINNÉHO PRÁVA

První republika

- Z. č. 11/1918 Sb.: recepce ABGB/uherského práva (*dualismus*)
ABGB: prvý díl: o právu osobním
hlava druhá: o právu manželském
hlava třetí: o právech mezi rodiči a dětmi
hlava třetí: o poručenstvích a opatrovnictvích
- z. č. 320/1919 Sb., manželská novela/rozlukový zákon
- Ú. z. č. 121/1920 Sb., Ústava (výsady pohlaví a rodu se neuznávají)
- pokusy o rekodifikaci/revizi ABGB (kompilační komise)
- r. 1937: vládní návrh nového OZ (tisk č. 425, IV. volební období)
RP nebylo do návrhu zahrnuto! (r. 1924 publikace)

Nacistická okupace

- r. 1939 -1945
- tři kategorie obyvatelstva
 - Německé (oblig. civilní sňatek)
 - Protektorátní
 - Pod Norimberskými rasovými zákony
 - zákaz sňatku mezi Němci a Židy
 - paternity: ingerence státu
 - arizace židovského majetku

„Právnická dvouletka“

- r. 1947 - 1948
- Ú. z. č. 150/1948 Sb., Ústava
- společná československo-polská komise

zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

- + legislativní technika
- + jazyková úroveň
- - atomizace právního řádu, sovětský model
- - sekularizace: obligatorní civilní sňatek
- + zrušení zásnub a ohlášek
- + redukce překážek manželství (ale od r. 1952 cizinci: souhlas)
- + zjednodušení rozvodu (KR, ale vina)
- + manželské majetkové právo: možnost smluv
- + kodex práv dětí, rovnost rodičů
- - kolektivizace péče o děti, - osvojení jen nezletilých

Šedesátá léta

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

- - ideologické úvodní články
- - zjednodušování, vulgarizace
- - bagatelizace majetkových práv
 - bezpodílové spoluvlastnictví manželů (BSM) vyčleněno do zákona č. 40/1964 Sb., OZ, upraveno kogentně, předmětem jen věci v osobním vlastnictví
 - ochrana majetkových práv dítěte chyběla zcela
- + další zjednodušení rozvodu (KR bez viny, ale příčiny)
- + zakotvení péče 3. osoby (pěstounská péče od r. 1973)
- + osvojení jako úplné

r. 1982 novela

Po roce 1989

- změna hodnotové orientace
- přijetí nové Ústavy, Listiny základních práv a svobod a mnoha lidskoprávních úmluv

- 1992 - přijetí zákona č. 234/1992 Sb., obnoven církevní sňatek
- 1995 - Nález ÚS č. 72/1995 Sb.

- 1998 - přijetí zákona č. 91/1998 Sb., tzv. velké novely ZOR
- 1999 - přijetí zákona o soc. právní ochraně dětí
- 2004 - přijetí zákona č. 422/2004 Sb., o „utajených porodech“
- 2006 - přijetí zákona č. 115/2006 Sb., o registr. partnerství

- 2010 - Nález ÚS č. 244/2010 Sb. (zrušen § 57/1 ZOR)
- 2012 - přijetí zákona č. 84/2012 Sb., novely ZOR

VELKÁ NOVELA ZÁKONA O RODINĚ 1998

POZITIVA

- DEPURIZACE
- ROZŠÍŘENÍ VAD U UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ (omyl, BV, úkon)
- ZAVEDENÍ OBLIGATORNÍHO PŘEDODDAVKOVÉHO ŘÍZENÍ
- ZAKOTVENÍ ZDÁNLIVÉHO MANŽELSTVÍ
- ZMĚNA BSM NA SJM V OZ
- UMOŽNĚNÍ ROZVODU „DOHODOU“
- ZAKOTVENÍ TVRDOSTNÍ KLAUZULE
- VÝSLOVNÁ ÚPRAVA MATEŘSTVÍ
- OCHRANA NEZLETILÉHO RODIČE
- OCHRANA NEMANŽELSKÉHO OTCE
- RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST (sistace)
- TRANSPARENTNOST OSVOJENÍ
- ROZŠÍŘENÍ VÝŽIVNÉHO (děti, rozvedení, neprovdaná matka 2 roky)
- REHABILITACE PORUČNÍKA A MAJETKOVÉHO OPATROVNÍKA

NEGATIVA

- INTERPRETAČNÍ A APLIKAČNÍ PROBLÉMY U JEDNOTLIVOSTÍ
 - např. popírání otcovství dítěte narozeného po rozvodu

REKODIFIKACE RODINNÉHO PRÁVA

- Věcný záměr Ministerstva spravedlnosti (č.j. 2623/00-L ze dne 29. ledna 2001)
- *Eliáš, K., Zuklínová, M.:* Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde 2001.

- Vládní návrh občanského zákoníku
 - www.psp.cz, č. 362, VI. volební období,
 - www.senat.cz
 - www.prezident.cz (OZ podepsán 20. 2. 2012)
 - [z. č. 89/2012 Sb.](#)
část II Rodinné právo

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

RODINNÉ PRÁVO V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

KONCEPCE RODINNÉHO PRÁVA V OZ

■ TRADICE (KONZERVATISMUS)

- ZAŘAZENÍ RP DO OZ
- AUTONOMIE VŮLE
- KOMPLEXNOST
 - manželské majetkové právo

■ TRADIČNÍ POJMY

- SVÉPRÁVNOST
- EMANCIPACE
- OSVOJENÍ ZLETILÉHO
- CÍRKEVNÍ SŇATEK
- PORUČENSTVÍ
- DOMNĚNKY OTCOVSTVÍ

■ INOVACE

- RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST
- RODINNÉ BYDLENÍ
- DOMÁCÍ NÁSILÍ

- EVROPSKÉ TENDENCE
 - judikatura ESLP ?
 - Principles of European Family Law by CEFL ?

<http://ceflonline.net/>

SYSTEMATIKA ČÁSTI DRUHÉ OZ

- HLAVA PRVÁ: MANŽELSTVÍ
 - VZNIK MANŽELSTVÍ
 - ZDÁNLIVÉ A NEPLATNÉ MANŽELSTVÍ
 - PRÁVA A POVINNOSTI: OSOBNÍ, MAJETKOVÁ (SJM), BYDLENÍ (NÁJEM), DOMÁCÍ NÁSILÍ
 - ZÁNİK: ROZVOD, NÁSLEDKY PO ROZVODU I PO ÚMRTÍ (DĚDĚNÍ VIZ ČÁST III, HLAVA III)

- HLAVA DRUHÁ: PŘÍBUZENSTVÍ A ŠVAGROVSTVÍ
 - OBECNĚ
 - URČOVÁNÍ MATEŘSTVÍ A OTCOVSTVÍ A OSVOJENÍ NEZLETILÉHO I ZLETILÉHO
 - PRÁVA A POVINNOSTI RODIČŮ A DĚTÍ, ZEJMÉNA RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST K NEZL.
 - VÝŽIVOVACÍ POVINNOST A PRÁVO NA VÝŽIVNÉ MEZI PŘÍBUZNÝMI A K NEPROVDANÉ MATCE (PRÁVO NA VÝŽIVNÉ Z POZŮSTALOSTI VIZ ČÁST III, HLAVA III)
 - VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ
 - NEZL. DĚTI A JINÉ OSOBY

- HLAVA TŘETÍ: PORUČENSTVÍ A JINÉ FORMY PÉČE O NEZLETILÉ DÍTĚ
 - PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ
 - SVĚŘENECTVÍ A PĚSTOUNSTVÍ
 - ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

PŘECHODNÁ USTANOVENÍ

■ tzv. nepravá retroaktivita

§ 3028 odst. 2 OZ

Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných;

jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů

■ zvláštní ustanovení

- např. pro osvojení (§ 3035 OZ)
- věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být součástí společného jmění manželů (§ 3038 OZ)

■ tzv. pravá retroaktivita ??? § 3030 OZ

I na práva a povinnosti, která se posuzují podle dosavadních právních předpisů, se použijí ustanovení části první hlavy I.

Bezouška, P., Piechowiczová, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. Olomouc: Anag, 2013, s. 23:

„určitý typ pravé retroaktivity prvních čtrnácti ustanovení nového kodexu“

„de facto o žádnou retroaktivitu nejedná, neboť prvních čtrnáct paragrafů obsahuje pravidla, která jsou obsažena i v současné úpravě, jen se na ně často zapomíná (byť je Ústavní soud často připomíná)“

ZÁSADY RODINNÉHO PRÁVA nejen prvních 14

KAŽDÝ MÁ PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ SVÉHO SOUKROMÍ A RODINNÉHO ŽIVOTA (čl. 8 ÉULP, § 18, 19 OZ)

- NEZÁVISLOST NA PRÁVU VEŘEJNÉM (§ 1/1 *in fine* OZ), viz např. § 80 OZ
- AUTONOMIE VŮLE (A JEJÍ LIMITY § 1/2 OZ)
- OCHRANA SLABŠÍ STRANY (§ 3/2c OZ)
- SOLIDARITA
- OCHRANA RODINY, RODIČOVSTVÍ, MANŽELSTVÍ (§ 3/2 b OZ)
- DOBRÁ VÍRA (§ 7 OZ) - legitimní očekávání - poctivé jednání
- DOBRÉ MRAVY (§ 1/2, 2/3 OZ)
- ZÁKAZ ZNEUŽITÍ (§ 6/2, 8 OZ)
- ZÁKAZ PŮSOBENÍ ÚJMY (§ 3/1 OZ)

x ZÁSADY INSTITUCÍ

VYVAŽOVÁNÍ: POMĚRNOST CÍLE A PROSTŘEDKU²⁰

INTERPRETACE § 2 OZ

doktrína horizontálního působení ústavního práva, resp. „prozařování“

(1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s **Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec**, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k **hodnotám**, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

(2) Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; **nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.**

(3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v **rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti** urážející obyčejné lidské citění.

APLIKACE - příkaz k analogii § 10 OZ

§ 10

(1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu **nejbližšího**.

(2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle **principů spravedlnosti a zásad**, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k **zvyklostem soukromého života** a s přihlédnutím k stavu **právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností**.

VÝKLAD NĚKTERÝCH POJMŮ

■ MÁ SE ZA TO

vyvratitelná domněnka

- např. otcovství:
§ 776, § 777, § 779, § 783 OZ
- např. zjevný nezájem rodiče o dítě:
§ 820

■ PLATÍ

nevyvratitelná domněnka

- např. příjem povinného:
§ 916 OZ
- např. vypořádání SJM: § 741 OZ

■ HLEDÍ SE

fikce

- např. vyjasnění projevu vůle v případě zdánlivého jednání - nepřihlíží se k vadě a hledí se tak, jako by bylo právní jednání od počátku: § 553 odst. 1 OZ
- např. narození mrtvého dítěte § 25 OZ

■ OBDOBNĚ

analogie: podobně

- např. osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého:
§ 847 OZ

■ PŘIMĚŘENĚ

volněji

- např. osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého:
§ 848 OZ

■ NEPŘIHLÍŽÍ SE

zdánlivé právní jednání dle § 551

- např. souhlas matky k osvojení ihned po porodu:
813 odst. 2 OZ

DALŠÍ DŮLEŽITÉ POJMY

- Domácnost (rodinná, oddělená): § 743 OZ
- Bydliště: § 80 OZ (x trvalý pobyt)
- Zletilost v. svéprávnost: § 30 OZ
- Jednání nezletilého: § 31 a násl. OZ
- Deliktní způsobilost: § 24 OZ
- Osoby blízké (vzdáleně v. blízcce): § 22 OZ